

p30konkor.com

نام و نام خانوادگی :

عنوان آزمون : فنون ۱۲ درس ۳

پایه تحصیلی :

زمان آزمون :

تاریخ برگزاری :

ردیف	لطفاً پاسخ سوالات را روی همین برگ بنویسید	بارم
۱	<p>شاعر در بیت زیر به کدام داستان تاریخی اشاره کرده است؟ کاربرد این داستان موجب پیدایش کدام آرایه ادبی شده است؟</p> <p>«یا رب این آتش که بر جان من است / سرد کن زانسان که کردی بر خلیل»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳</p> <p>پاسخ: ۱ اشاره به سرد شدن آتش بر حضرت ابراهیم / اشاره به داستان حضرت ابراهیم و سوزاندن او به دست نمرود تلمیح</p>	
۲	<p>تضمین را در سروده زیر مشخص کنید؛ هاتف اصفهانی در این سروده، شعر کدام شاعر را تضمین کرده است؟</p> <p>«مِه من نقاب بگشا ز جمال کبریایی / که بتان فرو گذارند اساس خودنمایی شده انتظارم از حد چه شود ز درآیی / ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی چه کنم که هست اینها گل باغ آشنایی»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳</p> <p>پاسخ: ۱ «ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی / چه کنم که هست اینها گل باغ آشنایی» یا «مصراع ۴ و ۵ « - فخرالدین عراقی</p>	
۳	<p>در بیت زیر، دو شبکه «مراعات نظیر» موجود است؛ آن‌ها را مشخص کنید.</p> <p>«سر من مست جمالت، دل من دام خیالت / گُهر دیده نثار کف دریای تو دارد»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ سر، دل و دیده / گُهر و دریا</p>	
۴	<p>شاعر در کدامیک از ابیات زیر، مصراعی را تضمین کرده است؟ مصراع تضمین شده را مشخص کنید.</p> <p>الف) مه من نقاب بگشا، ز جمال کبریایی / که بتان فروگذارند اساس خودنمایی ب) شده انتظارم از حد، چه شود ز درآیی؟ / ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ گزینه ب / ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی (ص ۳۴)</p>	
۵	<p>بیت «گفت آن یار کز او گشت سر دار بلند / جرمش این بود که اسرار هویدا می‌کرد» به کدام داستان اشاره دارد؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ داستان بر دار کردن حسین بن منصور حلاج (ص ۳۱)</p>	

۶	<p>با توجه به سروده زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. «در آینه دوباره نمایان شد / با ابر گیسوانش در باد / باز آن سرود سرخ انا الحق / ورد زبان اوست» الف) قالب شعر را بنویسید. ب) یک تشبیه فشرده اضافی (اضافه تشبیهی) بیابید. ج) واژه «انا الحق» نشانگر کدام آرایه بدیع معنوی است؟</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) شعر نو (نیمایی) ب) ابر گیسوان یا سرود انا الحق ج) تلمیح (ص ۳۷)</p>
۷	<p>«تلمیح» بیت زیر را در یکی سطر توضیح دهید. «چون خضر دید آن لب جان‌بخش دل‌فریب / گفتا که آب چشمه حیوان دهان توست»</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ اشاره به داستان خضر نبی که به چشمه آب حیات دست یافت و به جاودانگی رسید. (ص ۳۶)</p>
۸	<p>با توجه به سروده زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. «چه زخم چو نای هر دم ز نوای شوق او دم / که لسان غیب خوشتر بنوازد این نوا را همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی / به پیام آشنایی بنوازد آشنا را» الف) چگونه درمی‌یابیم بخشی از این سروده از «حافظ» است؟ ب) این کاربرد باعث پیدایی کدام آرایه شده است؟</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) از ترکیب «لسان غیب» که لقب حافظ است. (ص ۲۴) ب) تضمین (ص ۲۴)</p>
۹	<p>با توجه به ابیات زیر در کدام گزینه، آرایه‌ها به درستی به کار رفته است؟ «چه زخم چو نای هر دم به نوای شوق او دم / که لسان غیب خوشتر بنوازد این نوا را» «همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی / به پیام آشنایی بنوازد آشنا را»</p> <p>۱ مراعات نظیر - تلمیح ۲ تلمیح - تشبیه ۳ تضمین - مراعات نظیر ۴ تلمیح - تضمین</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۳ گزینه ۳ پاسخ صحیح است. (درس ۳)</p>
۱۰	<p>«تلمیح» به کار رفته در بیت زیر را بنویسید. «آن کسی را که در این مُلک سلیمان کردیم / ملت امروز یقین کرد او اهرمن است»</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ تلمیح به بیدادگری محمدعلی شاه قاجار (درس ۳)</p>
۱۱	<p>یکی از تلمیحات بیت زیر را بنویسید. «گواه رهرو آن باشد که سردش یابی از دوزخ / نشان عاشق آن باشد که خشکش بینی از دریا»</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ مصراع اول به داستان گلستان شدن آتش بر حضرت ابراهیم (ع) اشاره دارد و مصراع دوم به عبور حضرت موسی (ع) از رود نیل (ص ۳۶) (ذکر یک مورد کافی است)</p>

۱۲	<p>بیت زیر، به چه موضوعی «تلمیح» دارد؟ «یا رب این آتش که بر جان من است / سرد کن زان سان که کردی بر خلیل»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ به داستان حضرت ابراهیم (ع) و گلستان شدن آتش (ص ۳۲)</p>
۱۳	<p>در شعر زیر، آرایه‌ی «تضمین» به کار رفته است. یک دلیل برای آن ذکر نمایید. مَه من نقاب بگشا ز جمال کبریایی / که بتان فرو گذارند اساس خودنمایی شده انتظارم از حد، چه شود ز در آیی / «ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی چه کنم که هست این‌ها گل باغ آشنایی»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ زیرا بیت «ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی / چه کنم که هست این‌ها گل باغ آشنایی» از شعر شاعر دیگری آورده شده است یا هاتف اصفهانی بیتی از غزل فخرالدین عراقی را تضمین کرده است یا شاعر با آوردن بیتی از سروده‌های یک شاعر دیگر، مقصود خود را بهتر بیان کرده است. (ذکر یک مورد و یا بیان مفاهیم مشابه) (ص ۳۳ و ۳۴)</p>
۱۴	<p>در بیت «بیستون کندن فرهاد نه کاری است شگفت / شور شیرین به سر هر که فتد، کوهکن است» هر دو آرایه‌ی و وجود دارد.</p> <p>۱ تلمیح - تضمین ۲ مراعات‌نظیر - لف و نشر ۳ مراعات‌نظیر - تضمین ۴ تلمیح - مراعات‌نظیر</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۴ گزینه ۴ پاسخ صحیح است. (ص ۳۰ و ۳۱)</p>
۱۵	<p>برای هریک از ابیات زیر، آرایه‌ی مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید. الف) چون جواب احمق آمد خامشی / این درازی در سخن چون می‌کشی (تلمیح - حسن تعلیل) ب) من مسلمانم، / قبله‌ای یک گل سرخ / جانمازم چشمه، مهرم نور / دشت سجاده‌ی من (متناقض‌نما - مراعات‌نظیر)</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) تلمیح (ص ۳۲) ب) مراعات‌نظیر (ص ۳۰)</p>
۱۶	<p>شعر زیر را از نظر آرایه‌های بدیع معنوی بررسی کنید. غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم / خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم گشت از برق تو ظاهر نور ایمان ای قلم / مشکلات خلق گردد از تو آسان ای قلم نیستی آزاد در ایران ویران ای قلم (سید اشرف‌الدین گیلانی)</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ در حیطه‌ی بدیع معنوی، می‌توان به آرایه‌های زیر اشاره کرد: تهران مجاز از ایران / قلم مجاز از کلام / در واژگان مشکلات و آسان از راه تداعی، رابطه‌ی تضاد معنایی وجود دارد / برق و نور رابطه‌ی مراعات‌نظیر (تناسب) دارند. / واژگان شرع، قرآن و ایمان تداعی‌کننده‌ی فضایی مذهبی و دینی هستند و رابطه‌ی مراعات‌نظیر تشکیل داده‌اند. / بیت یادآور آیه‌ی نخستین سوره‌ی قلم نیز هست: نون و القلم و ما یسطرون: قسم به قلم و آنچه می‌نویسد. در حیطه‌ی علم بیان نیز بارزترین آرایه‌ی شعر، بهره‌گیری از تشخیص (استعاره‌ی مکنیه) در گفتگو با قلم است.</p>

شعر زیر را از نظر ویژگی‌های تاریخی دوره‌ی بیداری بررسی نمایید.
ای مرغ سحر چو این شب تار / بگذاشت ز سر سیاه‌کاری
وز نفحه‌ی روح‌بخش اسحر / رفت از سر خفتگان خماری
بگشود گره ز زلف زر تار / محبوبه‌ی نیلگون عمار
یزدان به کمال شد پدیدار / و اهریمن زشت‌خو حصار
یاد آر ز شمع مرده یاد آر (علی‌اکبر دهخدا)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱

این شعر سروده‌ی علی‌اکبر دهخداست و برای میرزا جهانگیرخان شیرازی (ملقب به صوراسرافیل) سروده شده است. دهخدا و میرزا جهانگیرخان، سال‌ها به فعالیت‌های سیاسی و آزادی‌خواهانه پرداختند و سال‌ها در روزنامه‌ی صوراسرافیل با نوشته‌های خود، به نقد شرایط وقت پرداختند. در نهایت، میرزا جهانگیرخان به همراه هشت تن دیگر از فعالان سیاسی آن دوره ابتدا تکفیر، سپس به دستور محمدعلی شاه قاجار کشته شد. این شعر در وصف همه‌ی آزادی‌خواهان و الهام‌گیری از سرگذشت میرزا جهانگیرخان سروده شده است و نشان‌دهنده‌ی شرایط تیره و تار آن زمان و استبداد حاکم است.

آرایه‌های مراعات‌نظیر، تلمیح و تضمین را در بیت‌های زیر مشخص کنید.
الف) شعاع درد مرا ضرب در عذاب کنید / مگر مساحت رنج مرا حساب کنید (قیصر امین‌پور)
ب) بی‌تربیت آزادی و قانون نتوان داشت / «سعفص» نتوان خواند نخوانده «کلمن» را (ملک‌الشعرا بهار)
پ) هم‌چو فرهاد بود کوه‌کنی پیشه‌ی ما / کوه ما سینه‌ی ما ناخن ما تیشه‌ی ما (ادیب نیشابوری)
ت) دستم نداد قوت رفتن به پیش دوست / چندی به پای رفتم و چندی به سر شدم (سعدی)
ث) چند آن همه دیروز؟ چرا این همه امروز / دستی به فراوانی فردا برسانیم (محمدرضا روزبه)
ج) بیداری زمان را با من بخوان به فریاد
ور مرد خواب و خفتی
«رو سر بنه به بالین، تنها مرا رها کن» (محمدرضا شفیعی کدکنی)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱

آرایه ←	مراعات‌نظیر	تلمیح
الف	شعاع، ضرب، مساحت، حساب کردن	
ب	سعفص، کلمن، خوانده، نخوانده، آزادی و قانون	اشاره به حروف ابجد
پ	فرهاد، کوه‌کنی، تیشه	تلمیح به عشق فرهاد و کوه‌کنی او به خاطر شیرین
ت	دست، پای، سر	
ث	دیروز، امروز، فردا	

نشانه‌های هجایی بیت‌های زیر را به دو صورت دسته‌بندی کنید. پس از تعیین پایه‌های آوایی، وزن هریک را بنویسید.

الف) دنیا نیرزد آن‌که پریشان کنی دلی / زنهار بد مکن که نکرده است عاقلی (سعدی)
 ب) آبی‌تر از آنیم که بی‌رنگ بمیریم / از شیشه نبودیم که با سنگ بمیریم (شهید محمد عبادی)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱ الف) صورت نخست:

دُن	یا	نَ	یَر	زَ	دا	کِ	پَ	ری	شا	کُ	نی	دِ	لی
زِن	ها	ر	بَد	م	گُن	کِ	نَ	گَر	دَس	ت	عَا	قِ	لی
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-
مستفعلن				مفاعِل				مستفعلن				فَعْل	

صورت دوم:

دُن	یا	نَ	یَر	زَ	دا	کِ	پَ	ری	شا	کُ	نی	دِ	لی
زِن	ها	ر	بَد	م	گُن	کِ	نَ	گَر	دَس	ت	عَا	قِ	لی
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-
مستفعلن				مفاعِل				مستفعلن				فَعْل	

ب) صورت نخست:

ءا (ا)	بی	تَ	رَ	زا	نی	م	کِ	بی	زَن	گ	بِ	می	ریم
ءَز	شی	شِ	نَ	بو	دی	م	کِ	با	سَن	گ	بِ	می	ریم
-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
مفعول				مفاعیل				مفاعیل				فعولن	

صورت دوم:

ءا (ا)	بی	تَ	رَ	زا	نی	م	کِ	بی	زَن	گ	بِ	می	ریم
ءَز	شی	شِ	نَ	بو	دی	م	کِ	با	سَن	گ	بِ	می	ریم
-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
مستفعل				مستفعل				مستفعل				فعْلن	

نشانه‌های هجایی بیت‌های زیر را به دو صورت دسته‌بندی کنید. پس از تعیین پایه‌های آوایی، وزن هریک را بنویسید.

الف) دانست که دل اسیر دارد / دردی نه دواپذیر دارد (نظامی)
 ب) دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر / کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست (مولوی)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱ الف) صورت نخست:

دا	نس	ت	کِ	دِل	ء	سی	ر	دا	زَد
در	دی	نْ	دَ	وا	پ	ذی	ر	دا	زَد
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-
مستفعل			فاعلات			فع‌کن			

صورت دوم:

دا	نس	ت	کِ	دِل	ء	سی	ر	دا	زَد
در	دی	نْ	دَ	وا	پ	ذی	ر	دا	زَد
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-
مفعول			مفاعِلن			فعولن			

ب) صورت نخست:

دی	شی	خ	با	چ	را	غ	ه	می	گش	ت	گر	د	شهر
کز	دی	وْ	دَد	م	لو	لَ	م	اِنْ (اِنْ)	سا	نْ	ما	رِ	زوست
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-
مستفعلن				مفاعِلْ			مستفعلن			فَعْل			

صورت دوم:

دی	شی	خ	با	چ	را	غ	ه	می	گش	ت	گر	د	شهر
کز	دی	وْ	دَد	م	لو	لَ	م	اِنْ (اِنْ)	سا	نْ	ما	رِ	زوست
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-
مفعول				فاعلات			مفاعِل			فاعلن			

کدامیک از بیت‌های زیر دارای پایه‌های آوایی ناهمسان است؟ نشانه‌های هجایی و وزن هریک را بنویسید.
 الف) ترک گدایی مکن که گنج بیایی / از نظر رهروی که در گذر آید (حافظ)
 ب) بیا عاشقی را رعایت کنیم / ز یاران عاشق حکایت کنیم (سیدحسن حسینی)
 پ) گشت یکی چشمه ز سنگی جدا / غلغلزن، چهره‌نما، تیزیا (نیما یوشیج)
 ت) دلا بسوز که سوز تو کارها بکند / نیاز نیم شبی دفع صد بلا بکند (حافظ)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱ گزینه‌های الف، ب و ت، دارای پایه‌های آوایی ناهمسان هستند که تقطیع هجایی آن‌ها به ترتیب زیر است:

(الف)

تَر	کِ	گِ	دا	یِ	م	گُن	کِ	گُن	ج	بِ	یا	بی
عَز (از)	نَ	ظَ	رِ	رَه	رُ	وِ	کِ	دِر	گِ	دُ	را	یَد
-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-	-
مفتعلن			فاعلات			مفتعلن			فع			

مفتعلن فاعلات مفتعلن فع ← به دلیل عدم تکرار متقارن پایه‌های آوایی، این وزن ناهمسان نامیده می‌شود.

(ت)

دِ	لا	بِ	سو	ز	کِ	سو	زِ	تُ	کا	ر	ها	بِ	کِ	نَد
نِ	یا	زِ	نِی	م	شَ	بی	دَف	ع	صَد	بِ	لا	بِ	کِ	نَد
U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-
مفاعِلن			فَعْلَاتُنْ			مفاعِلن			فَعْلُنْ					

مفاعِلن فَعْلَاتُنْ مفاعِلن فَعْلُنْ ← به دلیل عدم تکرار متقارن پایه‌های آوایی، این وزن ناهمسان نامیده می‌شود.

بیت زیر را به دو صورت برش بنزید و وزن آن را بنویسید.
 بگشود گره ز زلف زر تار / محبوبه‌ی نیلگون عماری (علی‌اکبر دهخدا)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱ صورت نخست

بُگ	شو	د	گِ	رِه	زِ	زُل	فِ	زَر	تار
مَح	بو	بِ	یِ	نِی	ل	گو	ع	ما	ری
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-
مستفعل			فاعلات			فع‌کن			

صورت دوم

بُگ	شو	د	گِ	رِه	زِ	زُل	فِ	زَر	تار
مَح	بو	بِ	یِ	نِی	ل	گو	ع	ما	ری
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-
مفعول			مفاعِلن			فَعولن			

۲۳	<p>شعر فرخی یزدی را از نظر قلمرو فکری تحلیل کنید. آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی / دست خود ز جان شستم از برای آزادی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ درونمایه‌ی این شعر آزادی، از مهم‌ترین درون‌مایه‌های شعر بیداری است. شاعر شأن آزادی را در حد جان‌فشانی برای آن بالا برده است.</p>
۲۴	<p>آرایه‌ی تضمین را در اشعار و عبارات زیر پیدا کنید و ارتباط تضمین را با قسمت‌های دیگر متن مشخص کنید.</p> <p>الف) ایوب با چندین بلا، کاندر بلا شد مبتلا پیوسته این بودش دعا: «الصبر مفتاح الفرج» (سنایی) ب) گفت: غالب اشعار او (سعدی) در این زمین به زبان پارسی است. اگر بگویی، به فهم نزدیک‌تر باشد. «کَلَّمَ النَّاسَ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ.» (گلستان سعدی) پ) مکن گریه بر گور مقتول دوست / قل الحمد لله که مقبول اوست (بوستان سعدی) ت) چشم حافظ زیر بام قصر آن حوری سرشت / شیوه‌ی «جنات تجربی تحتها الانهار» داشت (حافظ) ث) عاکفان کعبه‌ی جلالش به تقصیر عبادت معترف که: «ما عبدناك حقَّ عبادتك.» (سعدی)</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف) تضمین بخشی از یک گفته‌ی معروف است که در کتب گوناگون به شکل‌های مختلفی آمده است و منشأ و گوینده‌ی آن معلوم نیست. مضمون این گفته، برگرفته از آیات گوناگون قرآن است که انسان را دعوت به صبر و بردباری می‌کند.</p> <p>ب) بخشی از گفتار معروف حضرت علی (ع) به معنای «با مردم به اندازه‌ی عقل و فهمشان سخن بگو».</p> <p>پ) تضمین بخش کوتاهی از سوره‌ی حمد: «الحمد لله رب العالمین»</p> <p>ت) تضمین بخشی از آیه‌ی قرآن که در سوره‌های گوناگونی از جمله بروج، طه، ابراهیم و ... آمده است: جَنّاتٍ تجري من تحتها الانهار: بهشت‌هایی که در زیر {درختان} آن، نهرهایی جاری است.</p> <p>ث) از عبارت‌های عارفانه‌ی منسوب به پیامبر اسلام، به معنی «آن‌چنان که باید، حق عبادت تو را به جا نیاوردیم».</p>
۲۵	<p>در ادبیات زیر تلمیح را مشخص کنید و درباره‌ی آن توضیح دهید.</p> <p>الف) دامن خاک شد ز بسد و لعل / تاج فرعون و گنج دقیانوس (رهی معیری) ب) شور شیرین تو را نازم که بعد از قرن‌ها / هر که لاف عشق زد، نامی هم از فرهاد برد (فاضل نظری) پ) ناقه سنگین می‌رود در هر قدم گویی ز شوق / روح مجنون چنگ در دامن محمل می‌زند (طالب آملی) ت) در آینه دوباره نمایان شد با ابر گیسوانش در باد باز آن سرود سرخ انا الحق ورد زبان اوست. (محمدرضا شفیعی کدکنی)</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف) فرعون نماد قدرت و پادشاهی بی‌اعتبار است. با مرگ فرعون، تمام عظمت و شکوه او نیز از بین رفت. گنج دقیانوس (نام قدیم شهر جیرفت) در اکتشافات باستان‌شناسی سال‌ها پیش به دست آمد. این گنج در حقیقت، اکتشافات باستانی و تاریخی بود.</p> <p>ب) تلمیح به ماجرای عاشقانه‌ی شیرین و فرهاد (فرهاد عاشق شیرین، شاهزاده‌ی ارمنی بود).</p> <p>پ) بیت اشاره به عشق نافرجام لیلی و مجنون و دلدادگی شوریده‌دار مجنون دارد.</p> <p>ت) تلمیح به گفته‌ی معروف حسین حلاج (از بزرگان صوفیه) که همواره تکرار می‌کرد: انا الحق.</p>

	<p>در ادبیات زیر تلمیح را مشخص کنید و درباره‌ی آن توضیح دهید.</p> <p>الف) حرفی است این‌که خضر به آب بقا رسید / زین چرخ دل سیه، دم آبی ندید کس (صائب تبریزی)</p> <p>ب) چشمی دارم چو لعل شیرین همه آب / بختی دارم چو چشم خسرو همه خواب</p> <p>جسمی دارم چو جان مجنون همه درد / جانی دارم چو زلفیلی همه تاب (خاقانی)</p> <p>پ) گواه رهرو آن باشد که سردش یابی از دوزخ / نشان عاشق آن باشد که خشکش بینی از دریا (سنایی)</p> <p>ت) من نمازم را وقتی می‌خوانم که اذانش را باد گفته باشد</p> <p>سر گل دسته‌ی سرو</p> <p>من نمازم را پی تکبیرة الاحرام علف می‌خوانم</p> <p>پی قد قامت موج. (سهراب سپهری)</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف) تلمیح به ماجرای حضرت خضر؛ خضر از بندگان صالح خدا و از همراهان حضرت موسی و یوشع (سلام الله علیهم) بود. روایت است که وی توانست به آب حیات (آبی که نوشیدنش به انسان حیات جاودان می‌بخشد)، دست یابد. صائب با اشاره به این ماجرا، آن‌را به دلیل ستمگر بودن چرخ، بعید می‌داند.</p> <p>ب) تلمیح به ماجراهای عاشقانه‌ی خسرو و شیرین (شاهزاده‌های ایرانی و ارمنی) و لیلی و مجنون (دو تن از جوانان قبایل عرب که داستان عشقشان مشهور و جهان‌گیر است).</p> <p>پ) سرد شدن از دوزخ در مصراع نخست، اشاره‌ی بسیار ظریف و غیرمستقیمی به روایت گلستان شدن آتش بر حضرت ابراهیم دارد و مصراع دوم نیز به داستان خشک شدن رود نیل بر حضرت موسی (ع) و یارانش هنگام عبور از آن رود، اشاره می‌کند.</p> <p>ت) تلمیح به آداب و عبارتهایی از نماز، اذان، اقامه (تکبیرة الاحرام: گفتن تکبیر برای شروع نماز) قد قامت (قد قامت الصلاة) دارد.</p>	۲۶
	<p>در نمونه‌های زیر آرایه‌ی مراعات‌نظیر بین کدام واژه‌ها ایجاد شده است؟ مشخص کنید.</p> <p>الف) بمیر ای دوست پیش از مرگ اگر می‌زندگی خواهی / که ادریس از چنین مردن بهشتی گشت پیش از ما (سنایی)</p> <p>ب) دولت عشق بین که چون از سر فقر و افتخار / گوشه‌ی تاج سلطنت می‌شکند گدای تو (حافظ)</p> <p>پ) هر چه رفت از عمر، یاد آن به نیکی می‌کنند / چهره‌ی امروز در آیینی فردا خوش است (صائب تبریزی)</p> <p>ت) آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی / دست خود ز جان شستم از برای آزادی (فرخی یزدی)</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف) مرگ - زندگی - بمیر - مردن</p> <p>ب) دولت - تاج - سلطنت - فقر - گدا</p> <p>پ) عمر - امروز - فردا</p> <p>ت) سر - پا - دست / سرنهادن - جان شستن</p>	۲۷
	<p>در نمونه‌های زیر آرایه‌ی مراعات‌نظیر بین کدام واژه‌ها ایجاد شده است؟ مشخص کنید.</p> <p>الف) مه روشن میان اختران پنهان نمی‌ماند / میان شاخه‌های گل مشو پنهان که پیدایی (رهی معیری)</p> <p>ب) چون در این میدان نداری دست و پای هم‌چو گوی / اختیار سر به زلف هم‌چو چوگانش گذار (صائب تبریزی)</p> <p>پ) باغ باران خورده می‌نوشید نور / لرزشی در سبزه‌های تر دوید (سهراب سپهری)</p> <p>ت) نرگس از چشمک زدن شد فتنه در صحن چمن / شیوه‌های چشم جادوی توام آمد به یاد (محتشم کاشانی)</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف) مه - روشن - اختر / شاخه - گل</p> <p>ب) سر - دست - پا - زلف / گوی - چوگان (از اصطلاحات بازی چوگان، این کلمات می‌توانند با واژه‌هایی از جمله سوار، سوارکار و میدان نیز تشکیل رابطه‌ی مراعات‌نظیر بدهند).</p> <p>پ) باغ - سبزه / باران خورده - تر</p> <p>ت) نرگس - چمن / چشم - چشمک زدن</p>	۲۸

در نمونه‌های زیر آرایه‌ی مراعات‌نظیر بین کدام واژه‌ها ایجاد شده است؟ مشخص کنید.

الف) باغ بی‌برگی

روز و شب تنهاست

با سکوت پاک غمناکش

ساز او باران، سرودش باد (اخوان ثالث)

ب) آتش آن نیست که از شعله‌ی او خندد شمع / آتش آن است که در خرمن پروانه زدند (حافظ)

پ) تا ز باغ خاطرت گل‌های شادی بشکفد / هر چه در دل تخم کین داری، به زیر خاک کن (ملک‌الشعراء بهار)

ت) از اسب پیاده شو، بر نطع زمین رخ نه / زیر پی پیلش بین شهمات شده نعمان (خاقانی)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی‌های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱

الف) باغ - برگ / باران - باد / روز - شب (این تناسب، رابطه‌ی تضاد نیز تشکیل داده است) / ساز -

سرود

ب) آتش - شعله - شمع / شمع - پروانه (گاهی با توجه به معانی و کاربردهای گوناگون کلمات، یک

واژه می‌تواند با زنجیره‌های متنوعی از واژگان، مراعات‌نظیر تشکیل بدهد.)

پ) باغ - گل - بشکفد - تخم - خاک

ت) اسب - پیاده - رخ - پیل - شهمات - نطع (صفحه‌ی شطرنج)

۱ اشاره به سرد شدن آتش بر حضرت ابراهیم / اشاره به داستان حضرت ابراهیم و سوزاندن او به دست نمرود
تلمیح

۲ «ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی / چه کنم که هست اینها گل باغ آشنایی» یا «مصرع ۴ و ۵» - فخرالدین عراقی

۳ سر، دل و دیده / گهر و دریا

۴ گزینه ب / ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی (ص ۳۴)

۵ داستان بر دار کردن حسین بن منصور حلاج (ص ۳۱)

۶ الف) شعر نو (نیمایی)

ب) ابر گیسوان یا سرود انا الحق

ج) تلمیح (ص ۳۷)

۷ اشاره به داستان خضر نبی که به چشمه آب حیات دست یافت و به جاودانگی رسید. (ص ۳۶)

۸ الف) از ترکیب «لسان غیب» که لقب حافظ است. (ص ۲۴)

ب) تضمین (ص ۲۴)

۹ گزینه ۳ پاسخ صحیح است. (درس ۳)

۱۰ تلمیح به بیدادگری محمدعلی شاه قاجار (درس ۳)

۱۱ مصرع اول به داستان گلستان شدن آتش بر حضرت ابراهیم (ع) اشاره دارد و مصرع دوم به عبور حضرت موسی (ع) از رود نیل (ص ۳۶) (ذکر یک مورد کافی است)

۱۲ به داستان حضرت ابراهیم (ع) و گلستان شدن آتش (ص ۳۲)

۱۳ زیرا بیت «ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی / چه کنم که هست اینها گل باغ آشنایی» از شعر شاعر دیگری آورده شده است یا هاتف اصفهانی بیتی از غزل فخرالدین عراقی را تضمین کرده است یا شاعر با آوردن بیتی از سروده‌های یک شاعر دیگر، مقصود خود را بهتر بیان کرده است. (ذکر یک مورد و یا بیان مفاهیم مشابه) (ص ۳۳ و ۳۴)

۱۴ گزینه ۴ پاسخ صحیح است. (ص ۳۰ و ۳۱)

۱۵ الف) تلمیح (ص ۳۲) ب) مراعات‌نظیر (ص ۳۰)

تهران مجاز از ایران / قلم مجاز از کلام / در واژگان مشکلات و آسان از راه تداعی، رابطه‌ی تضاد معنایی وجود دارد / برق و نور رابطه‌ی مراعات‌نظیر (تناسب) دارند. / واژگان شرع، قرآن و ایمان تداعی‌کننده‌ی فضایی مذهبی و دینی هستند و رابطه‌ی مراعات‌نظیر تشکیل داده‌اند. / بیت یادآور آیه‌ی نخستین سوره‌ی قلم نیز هست: نون و القلم و ما یسطرون: قسم به قلم و آنچه می‌نویسد. در حیطه‌ی علم بیان نیز بارزترین آرایه‌ی شعر، بهره‌گیری از تشخیص (استعاره‌ی مکنیه) در گفتگو با قلم است.

این شعر سروده‌ی علی‌اکبر دهخداست و برای میرزا جهانگیرخان شیرازی (ملقب به صوراسرافیل) سروده شده است. دهخدا و میرزا جهانگیرخان، سال‌ها به فعالیت‌های سیاسی و آزادی‌خواهانه پرداختند و سال‌ها در روزنامه‌ی صوراسرافیل با نوشته‌های خود، به نقد شرایط وقت پرداختند. در نهایت، میرزا جهانگیرخان به همراه هشت تن دیگر از فعالان سیاسی آن دوره ابتدا تکفیر، سپس به دستور محمدعلی شاه قاجار کشته شد. این شعر در وصف همه‌ی آزادی‌خواهان و الهام‌گیری از سرگذشت میرزا جهانگیرخان سروده شده است و نشان‌دهنده‌ی شرایط تیره و تاریک آن زمان و استبداد حاکم است.

آرایه ←	مراعات‌نظیر	تلمیح
بیت ↓		
الف	شعاع، ضرب، مساحت، حساب کردن	
ب	سعفص، کلمن، خوانده، نخوانده، آزادی و قانون	اشاره به حروف ابجد
پ	فرهاد، کوه‌کنی، تیشه	تلمیح به عشق فرهاد و کوه‌کنی او به خاطر شیرین
ت	دست، پای، سر	
ث	دیروز، امروز، فردا	

دُن	یا	نَ	یَر	زَ	داکَر	کِ	پَ	ری	شاکَر	کُ	نی	دِ	لی
زِن	ها	ر	بَد	م	گُن	کِ	نَ	گَر	دَس	ت	عا	قِ	لی
-	-	ۛ	-	ۛ	-	ۛ	ۛ	-	-	ۛ	-	ۛ	-
مستفعلن				مفاعِلُ				مستفعلن				فَعْل	

صورت دوم:

دُن	یا	نَ	یَر	زَ	داکَر	کِ	پَ	ری	شاکَر	کُ	نی	دِ	لی
زِن	ها	ر	بَد	م	گُن	کِ	نَ	گَر	دَس	ت	عا	قِ	لی
-	-	ۛ	-	ۛ	-	ۛ	ۛ	-	-	ۛ	-	ۛ	-
مستفعلن				مفاعِلُ				مستفعلن				فَعْل	

ب) صورت نخست:

ءَا (۱)	بی	تَ	رَ	زا	نی	م	کِ	بی	رَن	گِ	بِ	می	ریم
ءَز	شی	شِ	نَ	بو	دی	م	کِ	با	سَن	گِ	بِ	می	ریم
-	-	ۛ	ۛ	-	-	ۛ	ۛ	-	-	ۛ	ۛ	-	-
مفعول				مفاعیل				مفاعیل				فعولن	

صورت دوم:

ءَا (۱)	بی	تَ	رَ	زا	نی	م	کِ	بی	رَن	گِ	بِ	می	ریم
ءَز	شی	شِ	نَ	بو	دی	م	کِ	با	سَن	گِ	بِ	می	ریم
-	-	ۛ	ۛ	-	-	ۛ	ۛ	-	-	ۛ	ۛ	-	-
مستفعل				مستفعل				مستفعل				فعْلن	

دا	نس	ت	کِ	دِل	ء	سی	ر	دا	رَد
در	دی	نَ	دَ	وا	پَ	ذی	ر	دا	رَد
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-
مستفعل			فاعلات			فع کن			

صورت دوم:

دا	نس	ت	کِ	دِل	ء	سی	ر	دا	رَد
در	دی	نَ	دَ	وا	پَ	ذی	ر	دا	رَد
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-
مفعول			مفاعِلن			فعولن			

ب) صورت نخست:

دی	شی	خ	با	چ	را	غ	هَ	می	گش	ت	گیر	دِ	شهر
گز	دی	وُ	دَد	م	لو	لَ	م	اِنْ (اِنْ)	سا	نَ	ما	رِ	زوست
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-
مستفعلن			مفاعِل			مستفعلن			فَعْل				

صورت دوم:

دی	شی	خ	با	چ	را	غ	هَ	می	گش	ت	گیر	دِ	شهر
گز	دی	وُ	دَد	م	لو	لَ	م	اِنْ (اِن)	سا	نَ	ما	رِ	زوست
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-
مفعول			فاعلات			مفاعیل			فاعِلن				

گزینه‌های الف، ب و ت، دارای پایه‌های آوایی ناهمسان هستند که تقطیع هجایی آن‌ها به ترتیب زیر است:

(الف)

ثَر	کِ	گِ	دَا	یِ	م	گُن	کِ	گَن	ج	بِ	یا	بِی
عَز (از)	نَ	ظَ	رَ	رَه	رُ	وِی	کِ	دَر	گِی	دُ	رَا	یَد
-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	-	-	-
مفتعلن			فاعلات			مفتعلن			فع			

مفتعلن فاعلات مفتعلن فع ← به دلیل عدم تکرار متقارن پایه‌های آوایی، این وزن ناهمسان نامیده می‌شود.

(ت)

دِ	لا	بِ	سَو	زِ	کِ	سَو	زِ	ثَ	کَا	رَ	هَا	بِ	کِی	نَد
نِ	یا	زِ	نِی	م	شَ	بِی	دَف	ع	صَد	بَ	لَا	بِ	کِی	نَد
U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-
مفاعِلن			فَعْلَاتُنْ			مفاعِلن			فَعْلُنْ					

مفاعِلن فَعْلَاتُنْ مفاعِلن فَعْلُنْ ← به دلیل عدم تکرار متقارن پایه‌های آوایی، این وزن ناهمسان نامیده می‌شود.

صورت نخست

بُگ	شو	د	گِ	رِه	زِ	زُل	فِ	زَر	تار
مَح	بو	بِ	یِ	نِی	ل	گو	ع	ما	ری
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-
مستفعل			فاعلات			فع کن			

صورت دوم

بُگ	شو	د	گِ	رِه	زِ	زُل	فِ	زَر	تار
مَح	بو	بِ	یِ	نِی	ل	گو	ع	ما	ری
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-
مفعول			مفاعِلن			مفعولن			

درون‌مایه‌ی این شعر آزادی، از مهم‌ترین درون‌مایه‌های شعر بیداری است. شاعر شأن آزادی را در حد جان‌فشانی برای آن بالا برده است.

الف) تضمین بخشی از یک گفته‌ی معروف است که در کتب گوناگون به شکل‌های مختلفی آمده است و منشأ و گوینده‌ی آن معلوم نیست. مضمون این گفته، برگرفته از آیات گوناگون قرآن است که انسان را دعوت به صبر و بردباری می‌کند.

ب) بخشی از گفتار معروف حضرت علی (ع) به معنای «با مردم به اندازه‌ی عقل و فهمشان سخن بگو».

پ) تضمین بخش کوتاهی از سوره‌ی حمد: «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»

ت) تضمین بخشی از آیه‌ی قرآن که در سوره‌های گوناگونی از جمله بروج، طه، ابراهیم و ... آمده است: جَنَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ: بهشت‌هایی که در زیر {درختان} آن، نه‌رهایی جاری است.

ث) از عبارت‌های عارفانه‌ی منسوب به پیامبر اسلام، به معنی «آن‌چنان‌که باید، حق عبادت تو را به جا نیاوردیم».

الف) فرعون نماد قدرت و پادشاهی بی‌اعتبار است. با مرگ فرعون، تمام عظمت و شکوه او نیز از بین رفت. گنج دقیانوس (نام قدیم شهر جیرفت) در اکتشافات باستان‌شناسی سال‌ها پیش به دست آمد. این گنج در حقیقت، اکتشافات باستانی و تاریخی بود.

ب) تلمیح به ماجرای عاشقانه‌ی شیرین و فرهاد (فرهاد عاشق شیرین، شاهزاده‌ی ارمنی بود).

پ) بیت اشاره به عشق نافرجام لیلی و مجنون و دلدادگی شوریده‌دار مجنون دارد.

ت) تلمیح به گفته‌ی معروف حسین حلاج (از بزرگان صوفیه) که همواره تکرار می‌کرد: أَنَا الْحَق.

الف) تلمیح به ماجرای حضرت خضر؛ خضر از بندگان صالح خدا و از همراهان حضرت موسی و یوشع (سلام الله علیهم) بود. روایت است که وی توانست به آب حیات (آبی که نوشیدنش به انسان حیات جاودان می‌بخشد)، دست یابد.

صائب با اشاره به این ماجرا، آن‌را به دلیل ستمگر بودن چرخ، بعید می‌داند.

ب) تلمیح به ماجراهای عاشقانه‌ی خسرو و شیرین (شاهزاده‌های ایرانی و ارمنی) و لیلی و مجنون (دو تن از جوانان قبایل عرب که داستان عشقشان مشهور و جهان‌گیر است).

پ) سرد شدن از دوزخ در مصراع نخست، اشاره‌ی بسیار ظریف و غیرمستقیمی به روایت گلستان شدن آتش بر حضرت ابراهیم دارد و مصراع دوم نیز به داستان خشک شدن رود نیل بر حضرت موسی (ع) و یارانش هنگام عبور از آن رود، اشاره می‌کند.

ت) تلمیح به آداب و عبارت‌هایی از نماز، اذان، اقامه (تکبیرة الاحرام: گفتن تکبیر برای شروع نماز) قد قامت الصلاة) دارد.

الف) مرگ - زندگی - بمیر - مردن

ب) دولت - تاج - سلطنت - فقر - گدا

پ) عمر - امروز - فردا

ت) سر - پا - دست / سرنهادن - جان شستن

الف) مه - روشن - اختر / شاخه - گل

ب) سر - دست - پا - زلف / گوی - چوگان (از اصطلاحات بازی چوگان، این کلمات می‌توانند با واژه‌هایی از جمله سوار، سوارکار و میدان نیز تشکیل رابطه‌ی مراعات‌نظیر بدهند.)

پ) باغ - سبزه / باران‌خورده - تر

ت) نرگس - چمن / چشم - چشمک زدن

الف) باغ - برگ / باران - باد / روز - شب (این تناسب، رابطه‌ی تضاد نیز تشکیل داده است) / ساز - سرود
 ب) آتش - شعله - شمع / شمع - پروانه (گاهی با توجه به معانی و کاربردهای گوناگون کلمات، یک واژه می‌تواند با
 زنجیره‌های متنوعی از واژگان، مراعات‌نظیر تشکیل بدهد.)
 پ) باغ - گل - بشکفت - تخم - خاک
 ت) اسب - پیاده - رخ - پیل - شهمات - نطع (صفحه‌ی شطرنج)

۹

۱

۲

۳

۴

۱۴

۱

۲

۳

۴

